חיים וורה וייצמן
מברק מפארים למשה שרת

הקיבוצים היהודיים בארצות שונות, ואף שיקול זה מוכרח לבלום את יצרינו..."

במיכתב ששיגר אליהו ששון אל סגן מנהל מחלקת המיזרח התיכון במישרד־החוץ, הוא סיפר: „כאן רצוני למהר ולהעיר, כי נדמה לי ש,מחלקת המיזרח־התיכון' מתעסקת יותר מדי בענייני ערביי ארץ־ישראל. לאלה יש מישרד מיוחד ועלינו להתעסק בהם. עלינו להתרגל לכך, כי אנו שייכים למישרד־החוץ, וכי עלינו להתרכז בעבודות חוץ בלבד, כמובן תוך תיאום עם האחרים...

„מחובתנו לחרוג מן המיסגרת הזאת, שנראה לי כי אתם מצטמצמים בתוכה, ולצאת אל המרחב. אילו הייתם עושים זאת, ברי לי כי לא הייתם נרתעים מפני הרוח השולטת בארץ כיום, והייתם משקיפים, למשל, על שאלות הפליטים הערביים והמשכת המילחמה בצורה אחרת. לפחות הייתם מגיעים למסקנה, כי לא רק על־ידי נצחונות צבאיים אפשר לסיים את המילחמה ולפתור את סיכסוכנו עם העולם הערבי והייתם, ללא ספק, מנסים להחדיר את הדבר בליבם של קובעי־המדיניות שלנו.

„בראשית המילחמה אמרתי כי לא נוכל להכריע את העולם הערבי בכוח, ואם נוכל — ניבצר מאיתנו, מתוך שיקולים רבים ושונים, לעשות זאת. אם תתחדש המילחמה, אין לי כל ספק כי אפשר יהיה לנו לכבוש את טול־כרם,* שכם ועוד. כן אפשרי יהיה לנו להכות בצבא המצרי, הסורי וכו'. אולם נוכל רק להזיז את הערבים ממקום למקום וזה הכול. המתיחות לא תחלוף. השקט לא יבוא והשלום לא יתקרב. והשאלה היא: אם אנו מעוניינים בכך? אני מצטער מאוד שאינני בימים אלה לידכם וליד ‚הגבורה', כי אז לא הייתי נרתע מלשחות נגד הזרם לטובת הכלל..."

● העמדה הרשמית: הפליטים לא יורשו לחזור

במיכתב תשובתו של סגן־מנהל־המחלקה מתל־אביב לאליהו ששון בפאריס, מיום ה־16 בספטמבר 1948, הוא כותב: „אשר לבעיית הפליטים, הרי מסר לנו משה (שרתוק) — ונדמה לי שיש לי הרשות למסור את הדבר גם לך — כי המישלחת שלנו לאומות המאוחדות קיבלה כהוראה רישמית מאת הממשלה את ההוראה להופיע בכל הופעותיה הפומביות בעמדה הידועה, שכל עוד נמשכת המילחמה לא יורשו הפליטים לחזור, ואילו שובם אחר המילחמה יהיה נושא וסעיף בדיוני השלום.

„הוראה שנייה, להופעותיה הבלתי־רשמיות של המישלחת, לשיחותיה הפרטיות וכו', ניתנה לא מטעם הממשלה (ומשום שדיון על הוראה כזאת בממשלה היה מעורר ויכוח מיפלגתי, שרצוי למנוע) אלא מטעם שר־החוץ לבדו, והיא: ממשלת ישראל תהיה בוודאי מוכנה לדון בהחזרת חלק מהפליטים, וכן בהשתתפות קונסטרוקטיבית במיפעלים אחרים לפיתרון הבעיה, במיקרה ובתנאי שמדינות ערב יגשו באופן רציני ליישוב הפליטים מחוץ לתחומי ישראל!...

„ייתכן שבבעיית פליטים זו יש באמת הבדלי־דעות בינינו. אולם בכל יתר רמזיך לא מצאתי כל דבר שלא הייתי מוכן לחתום עליו. אילו, למשל, היית מופיע בארץ ומוכיח לעומדים בהנהגה שהמילחמה לבדה, ואפילו תוכתר בניצחון, לא תפתור את הבעייה פיתרון סופי, לא היית כלל וכלל ‚שוחה נגד הזרם', כפי שאתה חושד. גם אנו מביעים וחוזרים ומביעים אותה דעה עצמה... שימעוני."

● פגישה עם נציג חצר המלוכה המצרית

ב־23 בספטמבר 1948 שיגר אליהו ששון מיכתב למישרד־החוץ בתל־אביב, שבו דיווח על פגישה שניהל עם נציג חצר־המלוכות המצרית בפאריס. במיכתבו כותב ששון: „ב־21 לח.ז. הופיע (—)* אצלי במלון. סעדנו ביחד את ארוחת הערב ושוחחנו כארבע שעות. לדבריו, הוא נשלח במיוחד על־ידי אנשי־החצר כדי לבדוק איתי את האפשרויות של הסדר נפרד בין ישראל ובין מצרים. השליחות הוטלה עליו באופן פיתאומי, לפי הוראה מיוחדת מאת המלך (פארוק). נדמה לו, כי מיכתבי אל ראש לישכת־החצר, אברהים עבד אל־האדי פחה *, עשה את שלו. וכן הניגודים היסודיים בהשקפות ובאמביציות בין ה־עברי־ירדנים ובין המצרים, שנתגלו בכינוס האחרון של הוועדה הפוליטית של הליגה הערבית, הוכיחו למלך ולתומכיו, שטובת מצריים מחייבת לנקוט במדיניות חיצונית נפרדת, שלא במיסגרת הליגה הערבית...

„הוא רשאי להיות נוכח בישיבות של המישלחת וגם להילוות אליה בהופעתה במושב־האו"ם. משיחותיו הפרטיות עם אחדים מחברי המישלחת הוא הבין כי שתי המישלחות, הבריטית והמצרית, עומדות לקיים ביניהן כמה פגישות סודיות לשם דיון ידידותי על הסיכסוך המצרי־אנגלי ולנסות להגיע לידי איזה הסכם פרלימינרי. בין יתר הדברים שעומדים על הפרק — עתיד הנגב. האנגלים רוצים לקבל את הסכמת מצריים לצירוף הנגב לעברי־הירדן. הם בטוחים, כנראה, שמושב־האו"ם יאשר את הדין־וחשבון של ברנאדוט בשלמותו.

„בחלק זה של השיחה הרחיב (—) את הדיבור על „נבזות" האנגלים. אלמלא האינפורמציה המוטעית שלהם, אלמלא העידוד וההבטחות שלהם — אמר — לא היו המדינות הערביות נכנסות למילחמה נגד ישראל.

„האנגלים רכשו, לדבריו, את רוב ה־עיתונות הערבית במצריים, בעיראק, ב־סוריה וכו', וכיוונו את דעת־הקהל בארצות־ערב לפי רוחם. במיקרים רבים שמו בפיהם של המנהיגים דברים שלא אמרום, או הצהרות שלא נתנו אותן ועצרו בעדם את אפשרות התיקון וההכחשה. וכן מסרו ידיעות על ‚מזימות' מצד היהודים, שנתבררו אחר־כך כי לא היה להן כל יסוד.

„נוסף לכך נטעו האנגלים בליבותיהם של מלכי־ערב ושליטיה כל מיני אמביציות. לשוכרי אל־קוואתלי בדמשק הסבירו, כי המילחמה בציונים לא זו בלבד שתוריד לגמרי מהפרק את תוכנית סוריה הגדולה **, אלא גם תביא לידי הרחבת גבולותיה של סוריה על־חשבון הגליל הארץ־ישראלי. לפארוק אמרו, כי הוא יכול להיפך לקיסר ערב וכו'. לעבדאללה אמרו, כי קרוב לוודאי שהוא יצליח לצרף לארצו את כל ארץ־ישראל, ולא רק את החלק הערבי של ארץ־ישראל... יטעה כל מי שיטען, כי מנהיגים אלה קוצרים היום את אשר זרעו. הם קוצרים את אשר זרעה להם אנגליה..."

על סופה של אותה שיחה עם נציג החצר המצרית, הוסיף אליהו ששון וכתב: „בסוף השיחה ביקש לדעת אם אנו מעוניינים בהסדר נפרד עם מצריים. לדעתו, השעה הנוכחית כשרה לכך. לדבריו הפכתי לאיש פופולארי בארצו, הן בגלל מיכתבי אל המנהיגים המצרים והן בגלל הפירסומים שהיו בזמן האחרון בעיתונים על מאמצי לשלום. אולם עלינו להציע את הבסיס רוצים לתפוס מה שיותר מן הנגב לעצמנו. קיים בסיס ביניינו לתיאום ההבנה..."

בשלב זה, של ניסיונות מצידו של אליהו ששון לקדם את עניין השיחות עם המצרים להשגת הסדר נפרד, מסתיים הכרך הראשון של תעודות למדיניות־החוץ של מדינת ישראל (14 במאי — 30 בספטמבר 1948). סביר להניח, כי הכרך השני יביא תגליות מרעישות יותר על משא־ומתן זה.

דן עומר ■

פארוק ואשתו על בול מצרי
ניסיון להשיג הסדר־שלום נפרד

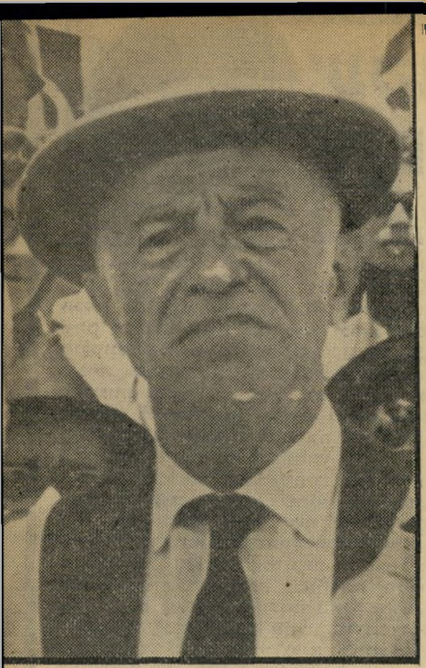

אליהו ששון
הסדר נפרד עם מצרים

משה שרת
לתפוס מה שיותר מהנגב

* המכתב לא נמצא והעניין אינו ידוע.

** הכוונה לתוכניותיו־חלומותיו של ה־אמיר עבדאללה לאחד תחת כיתרו את שיטחי סוריה, לבנון, א"י ועבר־הירדן.

* במקור, כאן ולהלן, שמו של נציג החצר המצרית — האסור לפירסום.

אביו של השגריר הנוכחי של ישראל בקאהיר טען ב־1948 שלדברי הנציג המצרי הוא הפך לאיש פופולרי במצריים